

Інформаційна довідка
до проекту Закону України
«Про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини»
*(реєстр. № 11538 від 02.09.2024 р.)**

Анотація. В Інформаційній довідці аналізуються положення проекту Закону України «Про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини» (реєстр. № 11538 від 02.09.2024 року) (далі – законопроект). Розглядається відповідність законопроекту вимогам Конституції України, засадам правотворчої діяльності, нормам чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства, інших законів України щодо забезпечення невідворотності кримінального переслідування за міжнародні злочини. Виокремлено певні ризики, які в подальшому можуть перешкоджати належній реалізації законопроекту під час правозастосовної діяльності.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, міжнародні злочини, Римський статут Міжнародного кримінального суду, ратифікація, імплементація.

Вступна частина. Положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду, підписаного Україною 20 січня 2000 року, регламентують діяльність Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) – важливого судового інституту, створеного міжнародним співтовариством в якості механізму здійснення правосуддя у випадках серйозних порушень норм міжнародного права, для подолання практики безкарності, коли держави не в змозі переслідувати або неналежним чином переслідують осіб за міжнародні злочини.

Підписавши 21 березня 2014 року Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут). Необхідність приведення положень Кримінального кодексу України (далі – КК України) та Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у відповідність до норм Римського статуту МКС прямо визначено статтею 3 Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.08.2024 № 3909-ІХ як умову набрання ним чинності.

Основна частина.

Законопроект розроблено з метою приведення національного кримінального законодавства України у повну відповідність до вимог Римського статуту для забезпечення справедливого, необхідного і невідворотного покарання осіб, які вчиняють міжнародні злочини.

Проектом пропонується імплементувати приписи Римського статуту не шляхом внесення змін до КК України, а шляхом прийняття окремого закону.

Визнаючи необхідність законодавчого забезпечення повноти імплементації положень міжнародного кримінального і гуманітарного права щодо невідворотності кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Відповідно до частини першої статті 1 КК України Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням.

Для здійснення цього завдання лише КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (частина друга статті 1 КК України).

Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК України.

Тобто норми, які визначають злочинність діяння, містяться лише в КК України, а прийняті закони України, які встановлюють нові підстави кримінальної відповідальності, у подальшому підлягають включенню до КК України.

Отже, пропонований спосіб узгодження національного законодавства із положеннями Римського статуту не корелюється з принципом монізму джерел кримінального права в частині визначення виключно нормами КК, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

2. Відповідно до статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Із цього положення випливає, що частиною національного законодавства України не є: 1) нечинні міжнародні договори України, навіть якщо згода на обов'язковість їх надана Верховною Радою України; 2) чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких Верховною Радою України не надана. Згода на обов'язковість міжнародних договорів може бути надана у формі ратифікації або приєднання.

Римський Статут є особливим міжнародним договором, загальним, багатостороннім, який встановлює норми, що становлять інтерес для всіх зацікавлених держав – учасниць міжнародного співтовариства. Статут формулює склади найбільш тяжких злочинів, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, а саме: злочину геноциду; злочинів проти людяності; воєнних злочинів; злочинів агресії.

Із метою виконання внутрішньодержавних процедур, необхідних для набрання чинності для України Римським статутом та поправками до нього,

прийнято Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.08.2024 № 3909-ІХ.

Відповідно до статті 3 цей Закон набирає чинності одночасно з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього».

Прийняття окремого Закону України «Про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини» унеможливило набрання чинності Законом України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.08.2024 № 3909-ІХ.

Висновок.

Таким чином, відповідно до принципу монізму джерел кримінального права в частині визначення, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, а також задля виконання вимог статті 3 Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.08.2024 № 3909-ІХ щодо умов набрання ним чинності імплементація положень Римського статуту передбачає лише один спосіб – внесення змін до КК України та КПК України.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*